NWSA
ISSN:1306 3111

Nature Sciences

Series:4A
ISSN:1308-7282

NWSA

E-Journal of New World Sciences Academy

ISSN:1306 3111
New World Sciences Academy
E-Journal of New World Sciences Academy
Uluslararası Hakemli E-Dergi/E-Journal with International Referee
Üç ayda bir yayınlanır (Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim).
Published three-montly (January, April, July, and October).

Yıl/Year : 2012
Cilt/Volume : 7
Sayı/Number : 2
Seri/Series : 4A
Seri Adı/Series's Name: Nature Sciences (ISSN:1308-7282)

EBSCO PUBLISHING veri tabanında taranmaktadır.
Indexed in EBSCO PUBLISHING index.

Yazışma Adresi/Address of Corespondence
E-Journal of New World Sciences Academy
P.K. 29 Elazığ-Turkiye
www.newwsa.com

Genel Yayın Yönetmeni ve İmtiyaz Sahibi/Chief Editor and Owner
Dr. Cevdet Emin Ekinci — Firat University

Doğa Bilimleri Yayın Yönetmeni/Nature Sciences Editor
Dr. Harun Tunçel — Bilecik University

Editör/Editor
Dr. Gürcan Gürgen — Ankara University
Dr. Harun Tunçel — Bilecik University
Dr. Muhammed Karaton — Firat University
Dr. Mustafa Türker — Hacettepe University

Editör Yardımcıları/Subeditors
Dr. Mehmet Zaman — Ataturk University
Dr. Ali Yiğit — Sakarya University

Yazı İşleri Müdürü/Desk Editor
Sadık Sezgin Ozan — NWSA

Yayın Sekreterleri/Editorial Secreteries
Belkıs Elyiğit — NWSA
Damla Aktaş — NWSA
Elif Müge Orakoğlu — Firat University
Melek Dikmen — Tunceli University

İstatistik ve WEB Sorumlusu/Statistics and WEB Master
Özgür Aydın — ODEMKO

Yayın Kurulu/Editorial Board
Dr. Davut Aydoğan — Istanbul University
Dr. İhsan Çiçek — Ankara University
Dr. Mehmet Somuncu — Ankara University
Dr. Mahmut Tahir Nalbantçılar — Batman University
Dr. Murat Özgün — Ankara University
Dr. Mustafa Mutluer — Ege University
Dr. Semra Günay — Anadolu University

Hakemler-Danışmanlar/Academic Referee-Advisers
Dr. Alaattin Kızılcaoğlu — Balikesir University
Dr. Erdal Karakaş — Firat University
Dr. Nevzat Gümüş — Dokuz Eylul University
Dr. Selahattin Akşit — Erciyes University

2012/2 Sayının Diğer Hakemleri-Danışmanları
Other Academic Referees-Advisers For 2012/2 Issue
Dr. Erdal Karakaş — Bilecik University
Dr. Harun Tunçel — Bilecik University

İÇİNDEKİLER/CONTENTS (2012/2)

❖ Rusya Federasyonu'nda Yaşayan Türk Topluluklarının Anadillerini Kullanma Oranlarındaki Bölgesel Farklılıklar
(Regional Differences in the Ratio of the Usage of Mother Tongues in the Turkic Groups Living in Russian Federation)
(Article Number: 4A0047)
Ali Yiğit **16-34**

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2012, Volume: 7, Number: 2, Article Number: 4A0047

NATURE SCIENCES
Received: September 2011
Accepted: April 2012
Series : 4A
ISSN : 1308-7282
© 2010 www.newwsa.com

Ali Yiğit
Sakarya University
ayigit@sakarya.edu.tr
Sakarya-Turkey

RUSYA FEDERASYONU'NDA YAŞAYAN TÜRK TOPLULUKLARININ ANADİLLERİNİ KULLANMA ORANLARINDAKİ BÖLGESEL FARKLILIKLAR

ÖZET

2010 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre 142.856.536 nüfusa sahip olan Rusya Federasyonu'nda 160 farklı etnik topluluk yaşamaktadır. Nüfusunun %80,9'unu Ruslar, %1,4'ünü Ukraynalılar ve %u4'ünü Beyaz Ruslar yani nüfusun %82,7'sini Slavlar oluşturur. Slav nüfustan sonra en kalabalık olan azınlık Türklerdir. Rusya nüfusunun %8,7'sini (12 milyon) çeşitli Türk toplulukları oluşturmaktadır. Bu nüfusun 2/3'si (8 milyon) İdil-Ural bölgesinde, 1/6'i (2 milyon) Sibirya ve Uzakdoğu'da, 1/7'i de Kafkasya ve Aşağı İdil bölgesinde yaşamaktadır. Rusya Devlet İstatistik Komitesi (Goskomstat)'nin verilerine göre Rusya'da 40 ayrı Türk topluluğu bulunmaktadır. Bu topluluklardan 11 tanesinin asli vatanı Rusya değildir. Yani Orta Asya, Kafkasya, Kırım gibi bugünkü Rusya'nın dışında kalan bölgelerdir. Göçmen olarak niteleyebileceğimiz bu topluluklar dışındaki 29 ayrı Türk topluluğunun Rusya içinde kendilerine ait bir bölgesi bulunmaktadır. İşte anavatanları Rusya içinde bir yer olan Türk topluluklarının kendi bölgelerinde ve Rusya'nın diğer bölgelerindeki anadil kullanım durumlarındaki farklılıklar dikkat çekicidir. Bilhassa Sibirya bölgesindeki küçük gruplar halindeki Türk topluluklarının anadillerini kullanım oranları sürekli düşüş göstermektedir. Anadilini unutmuş bir topluluğun kendine ait diğer değerleri de hızla yitireceği gerçeği bu toplulukların kısa bir süre sonra yok olacaklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Türk nüfusu, Rusya'daki Türkler, Anadil.

REGIONAL DIFFERENCES IN THE RATIO OF THE USAGE OF MOTHER TONGUES IN THE TURKIC GROUPS LIVING IN RUSSIAN FEDERATION

ABSTRACT

In accordance with the results of 2010 census, 160 different ethnic groups live in the Russian Federation with a total population of 142.856.536 80,9% of the population is Russian, 1,4% is Ukrainian and 0,4% is Belarusian, so it can be said that 82,7% of the total population belong to the Slav race. Majority of the population except the Slavs are Turks. 8,7% of the population (12 million) belongs to different Turkic Groups. 2/3 percentage of the population (8 million) lives in Idel(Volga)-Ural Region, 1/6 (2 million) lives in Siberia and Far East and 1/7 settles in the region of Caucasus and Lower Idel. According to the State Committee on Statistic of Russia (Goskomstat Rossii), 40 different Turkic ethnic groups are living in Russia.

Eleven of these groups are not originally from Russia. They are from regions such as middle-Asia, Caucasus and the Crimea, which are outside of Russia. Other than the mentioned groups, which are immigrants, 29 other Turkic groups have a region of their own in Russia. The usage of the mother tongue among Turkic groups in their homeland in Russia and in other parts of Russia is quite noteworthy. Especially, Turkic Groups living in the Siberian region as small groups speak their mother tongues less than they used to. It is a fact that a community, which forgets its mother tongue, will also lose their values rapidly and die out in a short time.

Keywords: Russian Federation, Turkic people, The Turkic's in Russia, Own language, Mother Tongues,

РЕГИОНАЛЬНЫЕ РАЗЛИЧИЯ И ПРОЦЕНТ УПОТРЕБЛЕНИЯ РОДНОГО ЯЗЫКА ТУРКОЯЗЫЧНОГО НАСЕЛЕНИЯ ПРОЖИВАЮЩИХ В РАЗЛИЧНЫХ РЕГИОНАХ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

РЕЗЮМЕ

По результатам переписи населения в 2010 году, число жителей России составило 142.856.536 человек и 160 различных этнических общин. В целом, на первом месте по численности были русские 80,9%, украинцев 1,4% и 0,4% Беларусов т. е. 82,7% основном славяне. После славянского населения самым многочисленным являлся туркоязычные населения из национальных меншинств, который составляет 8,7%(12 миллиона) из общего численности населения, состовляюшихся из различных турецкой общин Российской Федерации . Из этой группы населения, 2/3 (8 млн.) из Волго-Уральского региона, 1/6 (2 млн.) из Сибири и Дальнего Востока, 1/7 живут на Кавказе и Нижнем Поволжье. По данным Российский Государственный комитет статистики (Госкомстат), в России присутсвуеть 40 различных турецких общин. Из этих общин, 11 не являются родины России. Другими словами, эти регионы, Центральной Азии, Кавказа, например как сегоднишний Крым находившийся за пределами России. Вне этих общин в качестве мигрантов 29 различных турецкой общины в регионе России находятся внутри России. По этому туречкие общины проживающих на теротории России, но в различных регионах, обращают внимание на различия при употреблении родного языка.Особенно,небольшие группы Туркоязычных общин проживающих в Сибири, при употреблении родного языка показывают интенсивное снижение. Общество которое потеряло цености знчения употребление родного языка, постепено потеряет другие ценые этнические значения своего народа. В этой работе, сначала даны численность турецкой общини далее их распределения по разным регионам Российской Федерации. После этого на основы переписи населения 1989, 2002 и 2010 года, показаны полученные выводы по распределение употребления родного языка и их исторические и регионалное значения.

Ключевые слова: Российской Федерации,Туркоязычных общин, туркоязычного населения в России, Радной язык.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

2010 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre Rusya Federasyonu toplam nüfusunun (142,9 milyon) %8,7'sini (12 milyon) çeşitli Türk toplulukları oluşturmaktadır. Rusya Federasyonu (RF) içinde yer alan 21 özerk cumhuriyetten 7 tanesi (Tataristan, Başkurdistan, Çuvaşistan, Saha (Yakutistan), Tuva, Hakasya ve Altay cumhuriyetleri) bazı Türk toplulukları adına oluşturulmuştur. İki tanesine de Çerkez toplulukları ile ortak cumhuriyet (Karaçay-Çerkez ve Kabardino-Balkar) kurulmuştur. Ayrıca Dağıstan'ın yerleşik nüfusu içinde yer alan Kumuk, Nogay ve Azeri Türkleri, bu ülke nüfusunun %20'sini oluşturur. Taymır özerk bölgesi de Türk topluluklarından Dolganlar (%17) ile Kuzey Asya topluluklarından Nenetsler adına oluşturulmuştur. Belirtilen bu federatif cumhuriyetler dışında; Astrahan (%23), Ulyanov (%21), Orenburg (%17), Tümen (%13), Çelyabinsk (%12) gibi oblastların ve Hanti-Mansis (%15), Yamola-Nenets (%11) gibi özerk bölgelerin nüfusunun önemli bir kısmını da Türk toplulukları oluşturmaktadır.

RF'nda 160 farklı etnik topluluk yaşamaktadır. Nüfusunun %80,9'unu Ruslar, %1,4'ünü Ukraynalılar ve %4'ünü Beyaz Ruslar yani nüfusun %82,7'sini Slavlar oluşturur. Slav nüfustan sonra en kalabalık olan azınlık Türklerdir. Türkler Rusya nüfusunun %8,7'sini oluşturmaktadır. Ayrıca Çeçen, İnguş, Çerkez, Abhaz ve Dağıstan toplulukları gibi alt gruplara ayrılan Kafkas toplulukları da %3,5'ini oluşturmaktadır. Nüfusun geri kalan kısmını ise, Karel, Mordvin, Udmurt, Mari, Komi gibi Fin toplulukları ile Buryat, Kalmuk ve Koryak gibi Moğol toplulukları ve Evenkiler, Çukçiler, Nenetsler gibi Kuzey Asya toplulukları oluşturur (Yiğit, 2006).

RF'ndaki Türk nüfusun 2/3'si (8 milyon) İdil-Ural bölgesinde, 1/6'sı (2 milyon) Sibirya ve Uzakdoğu'da, 1/7'i de Kafkasya ve Aşağı İdil bölgesinde yaşamaktadır. RF'ndaki Türk topluluklarının son iki sayımda, genel ve bölgelerindeki nüfus değişimi Tablo: 1'de gösterilmiştir. Burada Azeri nüfus için Dağıstan, Kazak nüfus için de Astrahan kendi bölgesi olarak alınmıştır. Ancak Kazak nüfus için tek bölge burası değildir. Kazakistan'a sınır olan hemen her eyalette yerli Kazak nüfus bulunmaktadır. Şor ve Tofalar ise yaşadıkları oblastın (eyaletin) toplam nüfusu içinde değerlendirilmiştir. Diğer Türk toplulukları ise sonradan yerleşmiş göçmen nüfus olarak kabul edilmiş ve değerlendirmeye alınmamışlardır. Daha önceki sayımlarda nüfusları ayrıca verilmeyen Nagaybekler Tatarlar; Çulım Türkleri Hakaslar içinde; Telengit, Teleut, Kumandı, Tubalar ve Çelkan Türkleri de Altay Türkleri içinde gösteriliyordu. 2002 ve 2010 sayımlarında bu toplulukların da nüfusları ayrıca yer almıştır. Yine bu sayımda Tatar nüfus içinde Kreşin, Mişer, Astrahan ve Sibirya Tatarları, Tuva nüfus içinde de Tuva-Tocin ve Nogay nüfusu içinde Karagaşi nüfus ayrıca gösterilmiştir. Böylece RF'da nüfusları verilen Türk topluluklarının sayısı 40'a çıkmıştır. Ancak biz bu toplulukları dâhil oldukları grup içinde değerlendirerek, kendilerine ait bölgeleri olan 16 topluluğu, anadillerini bilme ve kullanma özelliklerini bölgelere ve topluluklara göre ayrı ayrı ele alıp sonra topluca değerlendireceğiz.

Tablo 1. 1989, 2002 ve 2010 nüfus sayımlarına göre Rusya Federasyonu'nda yaşayan Türk topluluklarının nüfusları ve oranları (Table 1. Populations and rates of Turkic communities living in the Russian Federation according to 1989, 2002 and 2010 census)

Topluluk	Rusya Federasyonu içindeki Nüfusu						Kendi Bölgesi içindeki nüfusu					
	1989	(%)	2002	(%)	2010	(%)	1989	(%)	2002	(%)	2010	(%)
Tatar*	5.522.096	3,76	5.554.601	3,83	5.318.797	3,88	1.765.404	48,5	2.000.116	52,9	2.012.571	53,2
Başkurt	1.345.273	0,92	1.673.389	1,15	1.584.554	1,15	863.808	21,9	1.221.302	29,8	1.172.287	29,5
Çuvaş	1.773.645	1,21	1.637.094	1,13	1.435.872	1,05	906.922	67,7	889.268	67,7	814.750	67,7
Kazak	635.865	0,43	653.962	0,45	647.732	0,47	126.500	19,9	142.633	21,8	149.415	16,3
Azeri	335.889	0,23	621.840	0,43	603.070	0,44	75.463	4,2	111.656	4,3	130.919	4,5
Kumuk	277.163	0,19	422.409	0,29	503.060	0,37	231.805	12,9	365.804	14,2	431.736	14,9
Yakut	380.242	0,26	443.852	0,31	478.085	0,35	365.236	33,4	432.290	45,5	466.492	49,9
Özbek	126.899	0,09	122.916	0,08	289.862	0,21						
Tuvalı	206.160	0,14	243.442	0,17	263.934	0,19	198.448	64,3	235.313	77,0	249.299	82,0
Karaçay	150.332	0,10	192.182	0,13	218.403	0,13	129.449	31,2	169.198	38,5	194.324	41,0
Balkar	78.341	0,05	108.426	0,07	112.924	0,08	70.793	9,4	104.951	11,6	108.577	12,7
Türk (TC)	9.890	0,01	92.415	0,06	105.058	0,08						
Nogay	73.703	0,05	90.666	0,06	103.660	0,08	28.294	1,6	38.168	1,5	40.407	1,4
Kırgız	41.734	0,03	31.808	0,02	103.422	0,08						
Altaylı*	69.409	0,05	77.822	0,05	79.773	0,06	59.130	31,0	62.192	30,6	68.814	33,9
Hakas*	79.254	0,05	76.278	0,05	73.314	0,05	62.859	11,1	65.421	12,0	63.643	12,1
Türkmen	39.739	0,03	33.053	0,02	36.885	0,02	11.337	0,4	13.937	0,5	15.048	0,5
Gagauz	10.051	0,01	12.210	0,01	13.690	0,01						
Şor	15.745	0,01	13.975	0,01	12.888	0,01	12.585	0,4	11.554	0,4	10.672	0,4
Dolgan	6.584	0,00	7.261	0,01	7.885	0,01	4.939	8,9	5.517	13,9	5.517	16,0
Meshet Türkü	9.926	0,01	3.257	0,00	4.825	0,00						
Uygur	2.577	0,00	2.867	0,00	3.696	0,00						
Kırım Tatarı	21.275	0,01	4.131	0,00	2.449	0,00						
Karakalpak	6.155	0,00	1.609	0,00	1.466	0,00						
Tofa	722	0,00	837	0,00	762	0,00	630	0,0	723	0,0	678	0,03
Karay	680	0,00	366	0,00	205	0,00						
Kırımçak	338	0,00	157	0,00	90	0,00						
TOPLAM	11.218.933	7,63	12.122.825	8,35	12.006.361	8,70						

** Astrahan ve Sibirya Tatarları ile Kreşin, Mişer ve Nagaybekler Tatar nüfusuna; Çulım Türkleri Hakaslara; Kumandi, Telengit, Teleut, Tubalar ve Çelkan Türkleri de Altaylılar nüfusuna katılmıştır*

Tablo 2. 2002 ve 2010 nüfus sayımına göre R.F.'nda Türk dilleri konuşanların sayısı ve Türk topluluklarının nüfusları (Table 2. Number of Turkic native speakers and the populations of Turkic communities living in the Russian Federation according to 2002 and 2010 census)

	2002			2002		2010	
Lisan	**Konuşan Sayısı**	**Topluluğun Nüfusu**	**Topluluk-Dil %'si**	**Kendi Dilini Bilen Sayısı**	**Kendi Dilini Bilen %'si**	**Kendi Dilini Bilen Sayısı**	**Kendi Dilini Bilen %'si**
Tatarca	5.347.706	5.554.601	96,3	4.488.330	81	4.280.718	80
Başkurtça	1.379.727	1.673.389	82,5	1.192.950	71	1.152.404	73
Çuvaşça	1.325.382	1.637.094	81,0	1.253.098	77	1.042.989	73
Azerice	669.757	621.840	107,7	506.043	81	473.044	78
Yakutça	456.288	443.853	102,8	413.602	93	450.140	94
Kumukça	458.121	422.409	108,5	408.905	97	426.212	85
Kazakça	563.749	653.962	86,2	470.699	72	401.455	62
Karaçay-Balkarca	302.748	300.607	100,7	285.460	95	305.364	92
Tuvaca	242.754	243.442	99,7	232.945	96	253.673	96
Nogayca	90.020	90.666	99,3	82.110	91	87.119	84
Altayca	65.534	67.239	97,5	59.045	88	55.720	71
Hakasça	52.217	75.622	69,1	49.105	65	42.604	58
Şorca	6.210	13.975	44,4	5.473	39	2.839	22
Dolganca	4.865	7.261	67,0	4.538	63	1.054	13
Tofaca	378	837	45,2	114	14	93	12

Kaynak: Goskomstat•

• Bu çalışmada kullandığımız tüm nüfus verilerini Rusya Devlet İstatistik Komitesi (Goskomstat)'nden temin ettik. Bu nedenle her tabloda ve her rakam verdiğimiz yerde ayrıca kaynak gösterilmeyecektir.

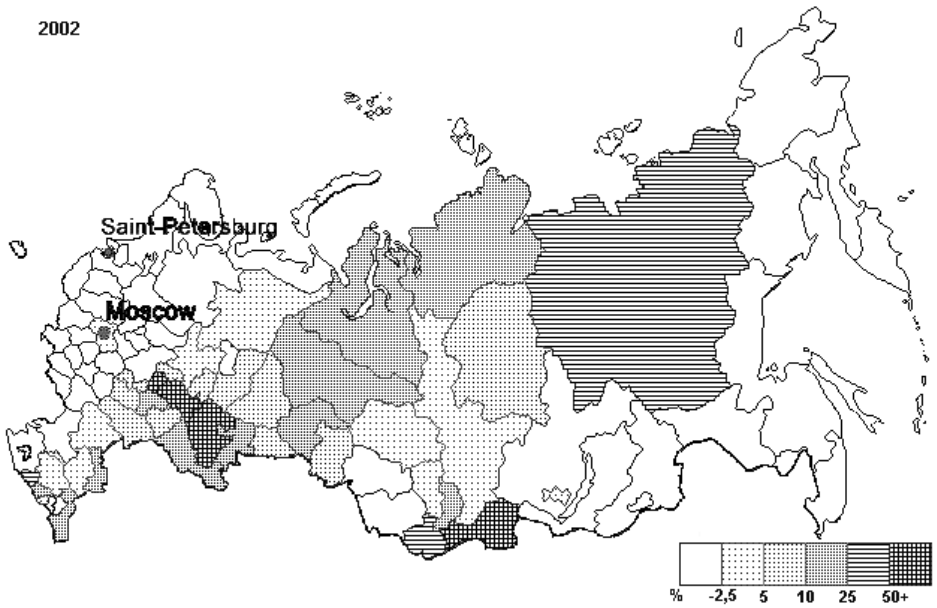

Harita 1. Rusya Federasyonunda Türk Nüfusu yoğunluğu (2002).
(Map1. The Turkic population density in the Russian Federation (2002)

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışmada Rusya Federasyonu'nda yaşayan Türk Topluluklarının anadillerini kullanma oranlarındaki bölgesel farklılıklar ele alınmıştır.

Ayrıca çalışmada her bir topluluğun önce toplam nüfusları ve bu nüfusun bölgesel dağılışı ele alınacak sonra 2010, 2002 ve 1989 nüfus sayımlarındaki veriler üzerinden anadillerini kullanım oranlarındaki tarihsel ve bölgesel farklılıklar ve bunun nedenleri üzerinde durulmuştur. İncelenen konu bu konuda yapılacak benzer çalışmalara ışık tutması bakımından önemli envanter bilgileri kapsaması nedeniyle önem arz etmektedir.

3. İDİL-URAL BÖLGESİ (VOLGA-URAL REGION)

İdil-Ural bölgesi, eski Türk İdil Boyu Bulgar Devleti (8–14.yy.) ve onun varisi Kazan Hanlığı'nın (1437–1552) sahasını kapsayan, Volga ırmağının orta çığırı, Kama nehri ve Ural dağları arasındaki alandır. Bugün bu bölgede, RF'nun Volga Ekonomik bölgesini oluşturan 3 Türk cumhuriyeti (Çuvaşistan, Tataristan, Başkurdistan), 3 Fin cumhuriyeti (Mari-El, Udmurtya ve Mordovya) ile 8 oblast (idarî bölge) yer almaktadır. Ayrıca Ural bölgesinde yer alan Çelyabinsk ve Sverdlovsk oblastlarının ve Kuzeybatı bölgesinde yer alan Komi cumhuriyetinin bir kısmını da kapsamaktadır. Rusya'nın en önemli endüstri bölgelerinden birine karşılık gelen bu bölgede yer alan üç Türk özerk cumhuriyeti ile bunlara komşu bulunan diğer özerk cumhuriyetler ve oblastlarda, 2002 nüfus sayımına göre toplam 7,9 milyon Türk yaşamaktadır. Bu miktar Rusya Federasyonu'ndaki toplam Türk nüfusunun %65'ine, bir başka ifadeyle 2/3'sine karşılık gelir (Yiğit, 2000). Ancak Tatar, Başkurt ve Çuvaş Türklerinin 2010'da toplam nüfusu 8.350.000 kişiyi bulur. Bu da toplam Türk nüfusunun %70'ine karşılık gelir. Bu üç topluluğun ortak özellikleri; RF içinde en fazla dağılmış ve nüfusları kalabalık olmalarıdır. Buna rağmen nüfuslarının en az 1/5'i anadillerini bilmemektedir. Anadillerini kullanma oranları ise çok daha düşük değerlerdedir. Şimdi bu toplulukları daha yakından ele alalım.

3.1. Tatar Türkleri (Tatars)

Rusya Federasyonu içindeki en kalabalık azınlığı oluşturan Tatarların toplam nüfusu 5.320.000 (2010) kadardır. Bu nüfusun iki milyonu kendi ülkesinde, bir milyonu Başkurdistan'da, 1,3 milyonu da komşu ülke ve eyaletlerde olmak üzere 4,3 milyonu İdil-Ural bölgesinde yaşamaktadır. Yani Rusya Federasyonunda yaşayan toplam Tatar nüfusunun % 81'i İdil-Ural bölgesinde yer almaktadır. Geri kalanı da Rusya'nın hemen her tarafına dağılmıştır. İdil-Ural bölgesi dışındaki diğer bölgelerinde bir milyon kadar, Eski Sovyet ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkelerinde de toplam 850 bine yakın Tatar nüfus bulunmaktadır (Yiğit, 2006).

2002 sayımına göre Rusya'da yaklaşık 5.350.000 kişi Tatarca bilmektedir. Bunlardan 4.490.000'i Tatardır. Geri kalan 860 bin kişinin 525 binini Başkurtlar, 135 binini Ruslar, 70 binini Çuvaşlar, 43 binini Mariler, 26 binini Udmurtlar, 10 binini Kazaklar ve 50 binini de diğer topluluklardan insanlar oluşturmaktadır. Tatarlar Rusya'nın her tarafına dağıldıkları için, hemen her toplulukla az ya da çok ilişkileri bulunmaktadır. Yani Tatarlar Rusya'da en kalabalık azınlık olmanın yanında dilleri de Rusçadan sonra en fazla kullanılan ikinci dildir. Tatarca bu kadar yaygın ve güçlü bir dil olmasına rağmen Tatarların %20'si anadillerini bilmemektedir. Bu oranın Sovyet döneminin sonlarında yapılan 1989 sayımında %15 olduğu göz önüne alındığında, hak ve özgürlükler alanındaki bütün gelişmelere rağmen 22 yılda %5'lik bir kayıp söz konusudur. Rusya'da en kalabalık azınlık olmanın ötesinde sosyo-ekonomik açıdan güçlü bir toplum olmalarına rağmen bu kadar kayba uğramaları, Ruslarla çok fazla kaynaşmış Türk topluluğu olmalarından kaynaklanmaktadır.

Genel durum bu olmakla birlikte bölgesel olarak oldukça farklı durumlar göze çarpmaktadır. Tataristan'da yaşayan Tatarların %94'ü, Mordovya'dakilerin %93'ü, Çuvaşistan'dakilerin %90'ı, Başkurdistan dakilerin %87'si anadillerini bilmektedirler. Yani kendi ülkesi ve komşu ülkelerdeki Tatarların büyük bir kısmı anadillerini bilmede pek sorun yaşamıyorlar gibi görünmektedir. Ancak İdil-Ural bölgesinden uzaklaştıkça anadillerini bilmeyenlerin oranı çoğalmaktadır. Nitekim Ural dağlarının hemen doğusunda, yani Tatar nüfus oranının oldukça yüksek olduğu Batı Sibirya'da yer alan Hanti-Mansis ve Yamola-Nenets özerk bölgelerinde anadillerini bilme oranı %65'e düşmektedir. Doğu Sibirya'daki Saha ve Buryat cumhuriyetlerinde bu oran %47'ye gerilemektedir (Tablo 3). Yani ülkesinden ve bölgesinden uzaklaştıkça anadilini bilme oranı azalmaktadır. Bu oranları 1989 nüfus sayımındaki değerlerle karşılaştırdığımızda, genel olarak tüm bölgelerde azalma olmakla birlikte, kendi bölgesinde 2-3 puan, Sibirya'da 10 puan civarında bir azalma görülmektedir. Kısacası Tatar nüfusun anadilini bilme oranı bölgelerinden uzaklaştıkça ve bulundukları bölge nüfusu içindeki oranları azaldıkça, anadillerini bilme ve kullanma oranları da azalmaktadır.

Tablo 3. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Tatarların bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 3. Tatars population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari Birim	1989 Nüfusu	Bölge n.%si	Anadilini Bilen		2002 Nüfusu	Bölge n.%si	Anadilini Bilen	
			Sayısı	%si	n.%si		Sayısı	%si
Toplam	**5.522.096**	**3,76**	**4.724.864**	**85,6**	**5.554.601**	**3,83**	**4.488.330**	**80,8**
Tataristan	1.765.404	48,5	1.705.151	96,6	2.000.116	52,9	1.884.442	94,2
Başkurdistan	1.120.702	28,4	1.040.680	92,9	990.702	24,1	859.748	86,8
Udmurtya	110.490	6,9	90.019	81,5	109.218	7,0	80.963	74,1
Hanti-Mansi ÖB.	97.689	7,6	74.797	76,6	107.637	7,5	70.007	65,0
Mordovya	47.328	4,9	44.283	93,6	46.261	5,2	42.769	92,5
Mari-El Cum.	43.850	5,9	38.802	88,5	43.377	6,0	36.101	83,2
Çuvaşistan	35.689	2,7	32.235	90,3	36.379	2,8	32.507	89,4
Yamal-Nenets ÖB.	26.431	5,3	19.866	75,2	27.734	5,5	17.767	64,1
Komi Cum.	25.980	2,1	17.263	66,4	15.680	1,5	9.368	59,7
Saha C.(Yakutistan)	17.478	1,6	9.684	55,4	10.768	1,1	5.026	46,7
Buryatya	10.496	1,0	5.909	56,3	8.189	0,8	3.837	46,9
Ust-Orda Buryat ÖB.	4.391	3,2	3.356	76,4	4.102	3,0	2.660	64,8
Kalmukya	1.312	0,4	944	72,0	1.076	0,4	619	57,5

3.2. Başkurt Türkleri (Bashkirs)

2002 nüfus sayımına göre, RF'nda yaşayan Başkurtların sayısı 1.763.000 kadardır. Bunların %73'ü kendi ülkesinde, %10'u Çelyabinsk'te, %3'ü Orenburg'da, %2,4'ü Perm'de, %2,2'si Sverdlovsk'da ve % 9'u da Tataristan'dadır. Yani toplam Başkurt nüfusun %5'i İdil-Ural bölgesinde yaşamaktadır. 2002 nüfus sayımına göre Rusya'da yaklaşık 1.380.000 kişi Başkurtça bilmektedir. Bunların 1.193.000'ini Başkurtlar, 138 binini de Tatarlar oluşturmaktadır. Geri kalan yaklaşık 50 bin kişi ise çeşitli topluluklardandır. Bu değerlere göre Başkurt nüfusun yaklaşık %30'u anadilini bilmemektedir. Ancak Başkurtların yaklaşık %30'u (525 bin kişi) Tatarca bilmekte ve bunların 3/2'si Tatarcayı anadil olarak kullanmaktadır. Yani Başkurtların yaklaşık %10'u Rusçayı birinci dil olarak kullanmakta, %20'si Tatarcayı birinci dil olarak kullanmakta, geri kalan %70'i de anadilini birinci dil olarak kullanmaktadır. Bu oran bölgelere göre değişmektedir. Mesela Perm'deki Başkurtların %50'den fazlası, Tataristan ve Samara'dakilerin yaklaşık %30'u, Başkurdistan ve Udmurtya'dakilerin %20'si, Komi cumhuriyeti ve Sverdlovsk'dakilerin %10'u birinci dil olarak Tatarcayı kullanmaktadırlar. Aslında Tatarca ile Başkurtça birbirlerine çok yakın dillerdir. Başkurtça her ne kadar 70-80 yıldan bu yana yazılı bir dil olarak kabul görse de ülkedeki okulların pek çoğunda hala öğrenim dili Tatarcadır. Rusların ihtilalden hemen sonra Başkurtlara millet statüsü vermekteki amaçları; İdil-Ural Türk birliğini bölmekti. Fakat Başkurtlarla Tatarlar birbirlerine o kadar kaynaşmışlardır ki, onları ayırmak çok zordur (Yiğit, 2002). Ayrıca 1989 nüfusu ile 2002 nüfusu arasında görülen 300 bin kişiden fazla nüfus artışını göç ile açıklamak mümkün değildir. Bu kadar artış ancak kimlik beyanındaki değişme ile açıklanabilir. Başkurtların bir kısmı kendisini Tatar olarak beyan etmekte iken, son dönemde bu durumda bir değişme olmuş, Başkurt kimliği benimsenmeye başlanmıştır. Ancak 2010'da tekrar Başkurt-Tatar ikilemi yaşanmış fakat bu sefer eskiden olduğu gibi Başkurtların bir kısmı yine Tatar kimliğini benimsemiş gözükmektedir. Nitekim 2010'da Başkurdistan'daki Tatar nüfus oranı tekrar artış göstererek %25,4'e yükselmiştir.

Başkurt nüfusun anadilini kullanmadaki bölgesel farklılıklara baktığımızda, Çelyabinsk, Orenburg ve Kurgan gibi ülkenin doğusunda ve güneyindeki eyaletlerde yaşayan Başkurtların %85'i anadilini kullanırken kendi ülkeleri olan Başkurdistan'da bile bu oran %70'i

ancak geçmektedir. Yine Başkurt nüfus miktarının yüksek olduğu Sverdlovsk, Tataristan, Samara ve Udmurtya gibi komşu ve yakın bölgelerde Tatarca kullanımından dolayı anadilini kullanma oranı %50'yi biraz geçmektedir. Uzak bölgelerde ise %50 veya biraz altındadır. Yani genel olarak Başkurt nüfusun yaklaşık 1/3'si anadillerini bilmemekte ya da kullanmamaktadırlar. Ayrıca 2010 değerlerine göre hem Başkurt nüfusunda hem de Başkurtça bilen sayısında 200 bin kadar bir azalma olmuştur.

Tablo 4. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Başkurtların bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 4. Bashkir population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	**1989**	**Bölge**	**Anadilini Bilen**		**2002**	**Bölge**	**Anadilini Bilen**	
Birim	**Nüfusu**	n.%si	**Sayısı**	%si	**Nüfusu**	n.%si	**Sayısı**	%si
Toplam	**1.345.273**	**0,92**	**979.923**	**72,8**	**1.673.389**	**1,15**	**1.192.950**	**71,3**
Başkurdistan	863.808	21,9	645.351	74,7	1.221.302	29,8	912.204	74,7
Hanti-Mansi ÖB.	31.151	2,4	22.557	72,4	35.807	2,5	21.862	61,1
Tataristan	19.106	0,5	10.816	56,6	14.911	0,4	7.569	50,8
Udmurtya	5.217	0,3	2.997	57,4	4.320	0,3	1.949	45,1
Komi Cum.	5.313	0,4	3.135	59,0	3.149	0,3	1.685	53,5
Yakutistan	4.190	0,4	2.673	63,8	2.335	0,2	1.254	53,7

3.3. Çuvaş Türkleri (Chuvashes)

2010 yılı itibariyle Rusya Federasyonunda toplam 1.436.000 kadar olan Çuvaş nüfusun %57'si kendi ülkesinde olmak üzere, %90'ı İdil-Ural bölgesinde yaşamaktadır. Tataristan (116), Başkurdistan (107), Ulyanov (95) ve Samara eyaletlerinde 85 bin Çuvaş nüfusu bulunmaktadır. İdil-Ural bölgesi dışında Merkezi ve Kuzeybatı Rusya'da 90 bin, Sibirya'da da 75 bin kadar nüfusları bulunmaktadır. Sovyetler Birliği dağılmadan önce Rusya Federasyonunda yaşayan ikinci en kalabalık Türk topluluğu Çuvaşlardı, ancak son sayımda Başkurt nüfus Çuvaş nüfusu geçmiş ve Çuvaşlar üçüncü sıraya gerilemiştir. Türk toplulukları arasında en az nüfus artışı olan toplulukların başında Çuvaşlar gelmektedir. 1926'da toplam sayıları 1,1 milyon kadar iken 73 yılda sadece 650 bin kişi artarak 1989'da 1.773.000'e ulaşmıştı. Ancak 2002 nüfus sayımında nüfusları 1.673.000'e 2010'da da 1.436.000'e gerilemiştir. Bu durumun başlıca nedeni, kapalı toplum halinde yaşayan Çuvaşlardaki nüfus artış oranlarındaki düşüklüğün yanında, Hıristiyan olmaları nedeniyle daha hızlı bir asimilasyona uğramaları ve gittikçe Ruslaşıyor olmalarından kaynaklanmaktadır.

RF'da 2002 sayımında toplam 1.325.000 kişi Çuvaşça bilmektedir. Bunların 1.253.000'i Çuvaş, 35 bini Rus, 30 bini Tatar, geri kalanların da çoğunluğu Mordva, Başkurt ve Mari gibi İdil-Ural toplumlarındandır. Çuvaşların %77'si anadilini bilmektedir. Çuvaş nüfusta azalma olduğu gibi anadilini bilme oranlarında da azalma olmaktadır. Ancak bu durum Tataristan, Başkurdistan gibi komşu ülkelerde 3–5 puan iken uzak bölgelerde daha yüksektir. Doğu Sibirya ve Uzakdoğu bölgelerindeki Çuvaşların ancak %30 kadarı anadilini bilmektedir. 2010 yılı değerlerine göre Çuvaşların ana dilini bilme oranı %73'e gerilemiş sayıları da 1.043.000'e düşmüştür.

Tablo 5. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Çuvaşların bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 5. Chuvash population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%
Toplam	**1.773.645**	**1,21**	**1.375.215**	**77,5**	**1.637.094**	**1,13**	**1.253.098**	**76,5**
Çuvaşistan	906.922	67,8	770.825	85,0	889.268	67,7	763.242	85,8
Tataristan	134.221	3,7	117.942	87,9	126.532	3,3	109.492	86,5
Başkurdistan	118.509	3,0	97.980	82,7	117.317	2,9	91.050	77,6
Hanti-Mansis ÖB.	14.000	1,1	8.334	59,5	15.261	1,1	7.969	52,2
Komi Cum.	11.253	0,9	6.312	56,1	7.529	0,7	4.691	62,3

Kısaca değerlendirecek olursak İdil-Ural bölgesindeki üç Türk topluluğu Rusya'daki toplam Türk nüfusunun 7/10'sini oluşturmaktadır. Bunlardan Tatarların %15'i, Çuvaşların %10'u ve Başkurtların %5'i bölge dışında yaşamaktadır. Yani bu üç topluluğa dâhil yaklaşık bir milyon nüfus bölge dışında RF'nun değişik bölgelerinde yaşamaktadır. Ayrıca Tatarların %68'i şehirlerde yaşarken, bu oran Çuvaşlarda %49'a, Başkurtlarda %46'ya düşmektedir. Kendi bölgelerindeki nüfus anadilini bir şekilde koruyabilmektedir. Ancak bölge dışındaki bu bir milyon civarındaki nüfusun anadillerini bilme oranı çok yerde %50'nin altındadır. Kullanma oranları ise hemen hemen ortadan kalkmıştır. Bunların durumu Sibirya'daki az nüfuslu topluluklardan daha da kötüdür. Önümüzdeki yıllarda en büyük nüfus kaybı burada yaşanacaktır.

4. KUZEY KAFKASYA BÖLGESİ (NORTH CAUCASUS REGION)

Kafkas dağlarının kuzey etekleri ile Terek ve Kuban nehirleri arasında uzanan Kuzey Kafkasya, bir ırklar ve diller mozaiğidir. Çerkezler, Çeçenler, İnguşlar, Avarlar, Lezginler ve Osetler'in başlıcalarını oluşturduğu Kafkas toplumları, her biri birkaç yüz bin kişilik 50'ye yakın Müslüman kavimlerden oluşmaktadır. Bunlar arasında Azeriler, Kumuklar, Nogaylar, Karaçaylar, Balkarlar ve Kafkasya Türkmenleri gibi çeşitli Türk kavimleri de mevcuttur. Kuzey Kafkasya ve Aşağı İdil bölgesinde yaşayan 23,3 milyon nüfusun 14,5 milyonu Ruslar, 5,3 milyonunu Kafkas toplulukları, 1,5 milyonunu Türkler ve geri kalanını da diğer topluluklar oluşturmaktadır. Kuzey Kafkasya'da yaşayan Türk boylarından Karaçay ve Balkarlar adına Kabardey-Balkar ve Karaçay-Çerkez özerk cumhuriyetleri kurulmuştur. Ayrıca Dağıstan Ö.C.'nde de bilhassa Kumuk ve Nogaylar olmak üzere çeşitli Türk toplulukları yer almaktadır (Yiğit, 2006). Rusya Federasyonu içinde Rus nüfus oranının en düşük olduğu bölge Kafkasya'dır. Anadillerini bilme ve kullanma oranının en yüksek olduğu bölge de Kafkasya'dır. Dolayısıyla anadilini bilme ve kullanma oranı en yüksek olan Türk toplulukları da bu bölgede yaşayan topluluklardır.

4.1. Karaçay-Balkar Türkleri (Karachays-Balkars)

Karaçaylılar, kendi özerk bölgeleri olan Kuban vadilerinin (Uçkulan, Teberde, Zelencuk) orta ve yukarı kısımlarında yaşamaktadırlar. 2010'da Karaçay nüfusu 218.403'dür. Bu nüfusun %89'u yani 194.324'ü Karaçay bölgesinde yaşamaktadır. %7'si (15.598) Stavropol krayında, %7'si de (1.273) Kabarday-Balkar cumhuriyetinde yaşamaktadır. Kafkasya'nın diğer kısımlarındakilerle birlikte toplam nüfusun %98'i Kafkasya'da bulunmaktadır. Balkarlar ise, Karaçayların doğusunda Baksam, Çegem ve Terek nehirlerinin geçtiği vadilerde yoğunlaşmışlardır. 1989'da Rusya Federasyonu'nda 78.341 olan Balkar nüfusu, yaklaşık %50'lik bir artışla 2002'de 108.426'ya 2010'da 112.924'e yükselmiştir. Bu artışta BDT'nden ülkelerine dönen nüfusun payı yüksektir. Bu nüfusun %96'sı kendi ülkesinde, %1,5'i komşu

ülkelerde yaşamaktadır. Yani Karaçay-Balkar Türklerinin tamamına yakını kendi ülkelerinde yaşamakta, bölge dışında çok az nüfusları bulunmaktadır. Karaçayların %61, Balkarların %54'ü kırsal kesimde yaşamaktadırlar.

2002 sayımına göre Karaçay-Balkar Türkçesini bilenlerin sayısı 303 bin kişidir. Bunlardan 285 bin kişinin anadili, 18 bin kişinin de sonradan öğrendiği dildir. 2010 sayımında ise anadili Karaçay-Balkar Türkçesi olanların sayısı 305.364'dür. Karaçay-Balkar Türklerinde anadilini bilme oranı %95 iken 2010'da %92'ye gerilemiştir. 1989'dan 5 puanlık bir düşüş olsa da oldukça yüksek bir orandır. Bu oran kendi ülkelerinde %98'e çıkmaktadır. Dolaysıyla anadillerini bilme ve kullanma durumu bakımından en az sorun yaşayan topluluklardan biri Karaçay-Balkar Türkleridir.

Tablo 6. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Karaçay-Balkar Türklerinin bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 6. Karachay-Balkar population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	**Nüfusu**	n.%si	**Sayısı**	%si	**Nüfusu**	n.%si	**Sayısı**	%
Toplam	**228.673**	**0,05**	**221.621**	**96,9**	**300.608**	**0,07**	**285.460**	**95,0**
Karaçay-Çerkez	129.851	31,3	129.526	99,7	169.674	38,6	165.882	97,8
Kabardey-Balkar	71.995	9,6	70.815	98,4	106.224	11,6	103.704	97,6
Stavropol Krayı	14.008	0,5	12.659	90,4	15.929	0,6		
Diğer	12.819		8.621	69,7	8.781			

4.2. Kumuk Türkleri (Kumyks)

2010 sayımında toplam sayıları 503.060 olan Kumukların %86'sı (431.736) Dağıstan'da; Hasavyurt, Babayurt, Kızılyurt, Buynak, Kayakent, Kaytak ve başşehir Mahaçkale çevresine yerleşmişlerdir. Ayrıca, K.Osetya Ö.C.'nin Mozdak rayonunda (16.092) Çeçenistan'nın Süyünçkale ve Gudermes şehirleri çevresinde (12.221) ve Kafkasya'nın diğer kısımlarında da 23 bin kadar Kumuk yaşamaktadır. Yani toplam Kumuk nüfusun %95'i Kafkasya'da, %4'ü Tümen oblastında ve %1'i Aşağı İdil bölgesinde, geri kalanı da Moskova ve Rusya'nın diğer bölgelerinde bulunmaktadır. Kumuklar Dağıstan'da yaşayan üçüncü en kalabalık topluluktur. Ülke nüfusu içindeki oranı 14,9'dur.

Tablo 7. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Kumukların bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 7. Kumyk population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	**Nüfusu**	n.%si	**Sayısı**	%si	**Nüfusu**	n.%si	**Sayısı**	%si
Toplam	**277.163**	**0,19**	**270.857**	**97,7**	**422.409**	**0,29**	**408.905**	**96,8**
Dağıstan	231.805	12,9	229.436	99,0	365.804	14,2	362.506	99,1
Kuzey Osetya	9.478	1,5	9.293	98,0	12.659	1,8	12.220	96,5
Hanti-Mansis ÖB.	3.077	0,2	2.888	93,9	9.554	0,7	8.832	92,4
Çeçenya-Inguşetya	9.853	0,8	9.389	95,3	8.976	0,8		
Yamola-Nenets ÖB.	672	0,1			2.613	0,5	2.287	87,5
Kabardey-Balkar	624	0,1			713	0,1	616	86,4
Kalmukya	1.530	0,5	1.511	98,8	621	0,1	610	98,2

2002'de Kumukça bilenlerin sayısı Kumukların sayısından fazladır. Nitekim 422 bin nüfusa karşın 458 bin dili bilen bulunmaktadır. Kumukça; 15,3 bini Avar, 11,6 bini Dargin, 7,2 bini Çuvaş, 6 bini Çeçen, 5 bini de Nogay olmak üzere yaklaşık 50 bin kişi tarafından bilinmektedir. Anadilini bilen Kumukların sayısı ise 426 bindir. Yani Kumuklarda anadilini bilme oranı %85'tir. 1989'a göre

yüzde 13'lük bir azalma olmakla birlikte, kendi ülkelerinde bu oran %96'dır. Genelde yüksek bir anadil kullanımı olmakla birlikte bölge dışında bu oran düşmektedir. Kumukça'yı bilen farklı topluluklarda çok sayıda kişi olduğu gibi Kumuklarda da farklı dilleri bilme oranı yüksektir. Nitekim Kumuklardan 6,7 bin kişi Avarca, 2,5 bin kişi Dargince, 2,4 bin kişi Çeçence, 650 kişi Azerice, 350 kişi Nogayca ve 320 kişi de Türkiye Türkçesi bilmektedir.

4.3. Nogay Türkleri (Nogais)

Kafkasya'da geniş bir alana dağılmış olan Nogayların büyük bölümü Dağıstan'ın kuzeyinde Terek deltasında yaşamaktadırlar. 2010 nüfus sayımında 103.660 olan Nogay nüfusunun 40.407'si, yani toplam Nogay nüfusunun %39'u bu bölgede bulunmakta ve Dağıstan nüfusunun %1,4'ünü oluşturmaktadır. Stavropol krayında 22.006, Karaçay-Çerkez cumhuriyetinde 15.654, Çeçenistan'da 3.444, Astrahan'da 7.589 olmak üzere toplam nüfusunun %92'si Kafkasya ve Astrahan'da, yaşamaktadır. Ayrıca Sibirya'da, Tümen oblastında 4.272 Nogay nüfus bulunmaktadır. Nogaylar Kafkasya'da anadilini bilme oranı en düşük topluluktur. Bunda dağınık halde bulunmalarının payı büyüktür. 2002 sayımında 90 bin kişi Nogayca bilmektedir, bunlardan 82 bini Nogay'dır. Nogaylarda anadilini bilme oranı %91'dir. 2010'da ise Nogayların %84'ü yani 87.119 kişi anadilini bilmektedir. Belli alanlarda toplandıkları Dağıstan'da, Çeçenya'da ve Karaçay-Çerkez'de %96 olan anadili bilme oranı Hanti-Mansis, Yamola-Nenets ve Kalmukya gibi bölgelerde %75'lere gerilemektedir.

Tablo 8. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Nogayların bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 8. Nogai population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si
Toplam	**73.703**	**0,05**	**66.641**	**90,4**	**90.666**	**0,06**	**82.110**	**90,6**
Dagistan	28.294	1,6	23.803	84,1	38.168	1,5	36.395	95,4
Stavropol Krayı	15.569	1,0	14.817	95,2	20.680	0,8		
Karaçay-Çerkez ÖC.	12.993	3,1	12.598	97,0	14.873	3,4	14.226	95,6
Astrahan Oblastı	3.958	0,5	3.836	96,9	4.570	0,5		
Çeçenya-Inguşetya	6.884	0,5	6.808	98,9	3.572	0,3	3.433	96,1
Hanti-Mansis ÖB.	355	0,0			2.502	0,2	1.893	75,7
Yamola-Nenets ÖB.	648	0,1			1.708	0,3	1.369	80,2

4.4. Azeri Türkleri (Azerbaijani Turks)

Dağıstan nüfusu içinde %4,5'lik orana sahip olan Azeri nüfusun miktarı ise 2010'da 130.919'dur. Azeriler Azerbaycan sınırına yakın olan Hazar kıyısındaki Derbent civarında yaşamaktadırlar. Dağıstan'dan başka Rusya Federasyonunun diğer kısımlarında da çok sayıda Azeri nüfus bulunmaktadır. Sovyetler Birliği dağılmadan önce, 1989 sayımında RF'nda 336 bin kadar Azeri var iken, %85'lik bir artışla 2002 sayımında bu sayı 622 bine yükselmiş, 2010'da biraz azalarak, 603 bine gerilemiştir. Bağımsızlık kazanan diğer Türk topluluklarının nüfuslarındaki azalma karşısında, Azeri nüfustaki bu artış oldukça ilginç ve özel olarak araştırılması gereken bir konudur. Bilhassa Moskova'daki artış çok fazladır. Moskova'da 1989'da 20.727 Azeri yaşarken, bu sayı 2002'de 95.563'e yükselmiştir. 2002 sayımına göre Kafkasya ve Aşağı İdil bölgesinde 185 bin, Merkezi ve Kuzeybatı Rusya'da 207 bin, Volga ve Ural bölgesinde 150 bin ve Sibirya ve Uzakdoğu'da 80 bin Azeri nüfus yaşamaktadır (Yiğit, 2006).

2002'de Dağıstan'da yaşayan 112 bin Azeri'den 110 bini anadilini bilmektedir. Yani bu bölgede Azeri nüfusun tamamına yakını anadilini bilmektedir. Hatta Dağıstan'da 135 bin kişinin Azerice bildiğini de

dikkate alırsak, buradaki Azerilerin durumu kendi ülkelerindekilerden faksızdır. Rusya genelinde ise, 622 bin olan Azeri nüfusa karşılık 670 bin kişi Azerice bilmektedir. Ancak bunlardan sadece 506 bini Azeri'dir. 2010'da ise 473 bin Azeri anadilini konuşabilmektedir. Yani Rusya genelinde 2002'de her beş Azeri'den biri anadilini bilmemekte iken 2010'da bu oran 1/3'e düşmüştür.

4.5. Kazak Türkleri (Kazakhs)

2010 nüfus sayımına göre Rusya Federasyonunda yaşayan 648 bin kazak nüfusun %80'i Kazakistan'a komşu bölgelerde bulunmaktadır. Buralardaki Kazak nüfus Rusya'ya sonradan yerleşmiş göçmen nüfus değildir. Eskiden beri bu bölgelerde bulunan ancak sınırlar çizilirken Kazakistan dışında bırakılmış yerli nüfustur. Mesela, 1925'de bir bölümü Başkurdistan'dan, büyük bir bölümü de Kazakistan'dan ayrılarak oluşturulan Orenburg oblastında 120 bin Kazak nüfus bulunmaktadır. 1925'de bu oblastın kurulmasının asıl nedeni iki Türk ülkesinin arasında bir tampon bölge meydana getirmekti. Ayrıca İdil-Ural bölgesinde Kazakistan ile sınır olan Saratov'da 76 bin, Çelyabinsk'de 35 bin ve Samara'da 16 bin olmak üzere bu bölgede toplam 200 bin kadar Kazak nüfus yaşamaktadır. Aşağı İdil bölgesinde de 196 bin Kazak nüfusu yaşamaktadır. Ayrıca yine Kazakistan ile sınırı olan Sibirya eyaletlerinden Omsk'da 78 bin, Tümen'de 19 bin, Kurgan'da 12 bin, Altay krayı ve Altay cumhuriyetinde 20 bin olmak üzere 135 bin kadar Kazak nüfusu daha yaşamaktadır. Yani 650 bin nüfusun 530 bini Kazakistan'a sınır olan bölgelerde bulunmaktadır. 2002'de Rusya'daki Kazaklardan 471 bini anadilini bilmektedir. Yani Kazakların ancak %72'si anadilini bilmektedir. Buna karşın bu oran Kazak nüfus bölgelerinde oldukça farklıdır. Nitekim 1989 değerlerine göre Kazak nüfusun anadilini bilme oranı Astrahan, Kalmukya, Omsk ve Altay cumhuriyetinde %95, Orenburg, Volgograd ve Kurgan'da %90; buna karşın Moskova'da %75, St.Petersburg'da %70, Uzakdoğu eyaletlerinde ise daha da düşüktür. 2010 sayımında ise anadilini bilen kazakların sayısı 401.455, anadili bilme oranları da %62'dir. Yani son sekiz yılda %10'luk bir gerileme söz konusudur.

5. SİBİRYA BÖLGESİ (SIBERIA REGION)

Sibirya, Ural dağlarının doğusunda kalan bütün Kuzey Asya topraklarına verilen genel bir isimdir. Batıda Ural dağlarından başlayan Sibirya, doğuda Büyük Okyanus (Pasifik) kıyılarına kadar uzanan, toplam alanı 13 milyon km^2'yi aşan bir bölgedir. Sibirya'da, bilhassa Batı ve Orta Sibirya ile Altay-Sayan Dağları bölgesinde dağınık olarak çeşitli Türk boyları yaşamaktadır. Sibirya'da Saha, Tuva, Hakasya ve Altay cumhuriyetleri ile Taymır Dolgan-Nenets özerk bölgesi Türkler adına oluşturulmuş idari bölgelerdir. Eskiden kendilerine ait resmi bir bölgeleri olduğu halde bugün bulunmayan Şor ve Tofa Türkleri ile Batı Sibirya Tatarları da bu bölgenin yerli halkıdır. Bu toplulukların toplam nüfusları bir buçuk milyonu bulmaktadır. Batı Sibirya'da Obi ve İrtiş nehirlerinin vadilerinde yaşayan ve sayıları 450 binden fazla olan Batı Sibirya Tatarları sayıca bilhassa Tobol, Tümen, Tom ve Baraba'da fazla olduklarından bu şehirlerin adlarıyla anılırlar. Zengin bir petrol ve doğal gaz sahası olması sebebiyle, bölgeye çok sayıda Rus yerleştirilmiş, dolayısıyla buradaki Türkler azınlıkta kalmışlardır (Yiğit, 2000). Bu bölgede yaşayan Sibirya Tatarları ile ilgili istatistikler genel Tatar nüfusu içinde verilmektedir. Ancak 2002 sayımında 9.611 Sibirya Tatarı nüfusu ayrıca gösterilmiştir. Bunların 7.890'ı Tümen, 1.081'i Kurgan ve 315'i Omsk oblastlarında yer almaktadır. 2010 sayımında ise 6.779 Sibirya Tatarları görülmektedir. Diğer topluluklardan, önce resmi bölgesi bulunmayan Şor ve Tofaları, sonrada diğerlerin ele alacağız.

5.1. Şor Türkleri (Shors)

2010 nüfus sayımında nüfusları 12.888 olan Şorlar, Batı Sibirya'da Kemerovo oblastında Novokuznetsk civarında Taştagol ve Mejdureç rayonlarında, Alatau (Ala-dağ)'nun kuzey eteklerinde, Tom ırmağının Kondoma ve Mrassu kolları kıyılarında yaşamaktadırlar. Burada 1926'da Gornoy Şorii (Dağlık Şor) özerk bölgesi kurulmuş, ancak 1939'da lağvedilmiştir. 1926'da toplam 12.601 olan Şorların nüfusu 1970'e kadar az da olsa artmış ve bu tarihte 16.494'e yükselmiş, fakat bu tarihten sonra sürekli azalarak bugün 13 bin civarına inmiştir. Şor nüfusun %83'ü Kemerovo oblastında, %9'u Hakasya'da yaşamaktadır. 2002'de 6.210 kişi Şorca bilmektedir. Bu rakam toplam nüfusun yarısından da azdır. Nitekim anadilini bilen Şorların sayısı 5.473 kişidir. Yani Şor nüfusun %60'ı anadilini bilmemektedir. Kendi bölgeleri olan Kemerova'da bile anadili bilme %'si 42'dir. Bu oran 1989'da %59 iken 13 yılda %17'lik bir gerileme olmuştur. 2010 yılında ise anadilini bilen Şorların sayısı 2.839'a %'si de 22'ye gerilemiştir. Bu gidişle 15-20 yıl sonra bu dili bilen kişi kalmayacaktır. Eskiden Şamanist olan Şorların bugün bir kısmı Hıristiyanlaşmıştır. Varlıklarını korumakta zorlanan Şorlar günden güne ana dillerini unutmakta ve dolaysıyla yok olmaktadırlar.

Tablo 9. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Şorların bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 9. Shor population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si
Toplam	**15.745**	**0,01**	**8.373**	**53,3**	**13.975**	**0,01**	**5.473**	**39,2**
Kemerovo Oblastı	12.585	0,4	7.480	59,4	11.554	0,4	4.936	42,7
Hakasya	1.207	0,2			1.078	0,2	487	45,2
Krasnoyarsk Krayı	1.560	0,0	893	57,2	201	0,0		
Altay Cum.	159	0,0			141	0,1	50	35,5
Diğer	1.441				1001			

5.2. Tofa Türkleri (Tofalars)

Küçük bir Türk topluluğu olan Tofalar (Karagaslar) ise, Sibirya'nın güneyinde İrkutsk oblastının Tuva cumhuriyeti sınırı yakınlarındaki Doğu Sayan Dağları'nın doğu eteklerinde yer alan, Uda, Biryusa, Kan ve Gutara ırmaklarının yukarı çığırlarında yaşarlar. 1930'da burada Tofa Milli Bölgesi (Tofalarsky Natsionalnyy Rayon) ilan edilmişse de sonradan iptal edilmiştir. Bugün İrkutsk oblastına bağlı Nizhneudinskij rayonuna bağlı Verkhnayay Gutara ve Nerkha Alygdzher köylerinde yaşamaktadırlar. 2002 nüfus sayımında 837 kişi olan toplam nüfuslarının %86,4'ü 2010'da 762 kişi olan toplam nüfuslarının %89'u (678) bu bölgededir. Ruslar tarafından Hıristiyanlaştırılmış olan Tofalar, eski inançlarını da unutmamışlar ve bugün Şaman ritüelleri ile karışık bir Hıristiyan inancı yaşamaktadırlar. Çok az bir kısmı (%12'si) anadillerini konuşabilen Tofalar bugün nerdeyse yok olmuş bir topluluktur. Yani, Tofaca bilenlerin sayısı 2002'de 120 iken, 8 yılda ¼ azalar bu sayı 2010'da 93'e düşmüştür. Başka bir değişle yeryüzünde sadece 93 kişinin bildiği ve bilen sayısının hızla azaldığı Tofaca, 15-20 yıl sonra sadece iki elin parmakları ile gösterilecek kadar az kişi tarafından bilinecektir.

Tablo 10. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Tofa Türklerinin bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 10. Tofalar population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si
Toplam	**722**	**0**	**309**	**42,8**	**837**	**0,00**	**120**	**14,4**
Irkutsk Ob.	630	0,0	280	44,4	723	0,0	114	15,8
Diğer	92		29		114			

5.3. Tuva Türkleri (Tuvans)

2010 sayımında Rusya Federasyonu'nda toplam sayıları 263.934 olan Tuva Türklerinin %95'i kendi ülkelerinde, %2'si de komşu ülkelerde yaşamaktadır. Ayrıca 32 bin kadarı da Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır. Soyotlar ya da Uryanhaylar olarak da bilinen Tuva Türkleri, Moğolcadan etkilenmiş bir Türk dili konuşan, Budizm, Şamanizm ve Lamaizm karışımı bir inanca sahip topluluktur (Fridman, 2002). 2002'de 243 bin kişi Tuvaca bilmektedir. Bunlardan 233 bini Tuva Türklerinden geri kalan, 10 bin kişinin 1.620'si Rus olmak üzere genelde bölge topluluklarındandır. Tuva Türkleri Sibirya bölgesindeki benliğine en fazla bağlı olan Türk topluluğudur. Toplumun %96'sı anadilini bilmektedir. Bu oran kendi ülkesinde %99'u bulmaktadır. Tuvalılar içinde toplam nüfusları 4.442 olan ve 4.435'i Tuva'da belli bir bölgede kırsal kesimde yaşayan Tuva-Tocin olarak adlandırılan bir alt grup bulunmaktadır. Bu topluluğun da anadilini kullanma oranı çok yüksektir. Tuva, Moğolistan ile sınırı olan ve bir ara Moğolistan'a bağlı kalmış bir ülkedir. Bu nedenle Tuva Türklerinden 2.800 kişi Moğolca da bilmektedir.

Tablo 11. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Tuva Türklerinin bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 11. Tuvans population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si
Toplam	**206.160**	**0,14**	**203.208**	**98,6**	**243.442**	**0,17**	**232.945**	**95,7**
Tuva Cum.	198.448	64,3	196.534	99,0	235.313	77,0	231.775	98,5
Krasnoyarks	2.083				1.492	0,1		
Hakasya	517				494	0,1	370	74,9
Diğer	5.112		6.674		6.143		800	

5.4. Hakas Türkleri (Khakass)

2010 nüfus sayımına göre Rusya Federasyonu'nda 72.959 Hakas mevcuttur. Bunların %87'si kendi ülkelerinde, %6'sı Krasnoyarks krayında, %2'si Tuva cumhuriyetinde ve %1'i de Kemerovo'da yaşamaktadırlar. 1926'da Hakasya nüfusunun %50'sini oluşturan Hakaslar, bugün %12'lik oranlarıyla kendi ülkelerinde bile küçük bir azınlık durumundadırlar. 2002'de Hakasların 76 bin kişilik nüfuslarına karşılık, Hakasça 52 bin kişi tarafından bilinmektedir. Hakaslardan anadilini bilenlerin oranı %65'dir. Başka bir ifade ile her üç Hakas'tan birisi anadilini bilmemektedir. 2010'da bu oran %58'e gerilemiştir. 1989'da bu oranın %77 olduğu düşünülürse, kaba bir hesapla her yıl bir puanlık gerileme söz konusudur. Bu böyle sürerse 50 yıl sonra bu halk yok olacaktır. Hakasların kendi ülkeleri dışında dil bilme ve kullanma oranı hızla düşmektedir. Komşu ülkelerde bile Hakas nüfusun yarıdan fazlası anadilini bilmemektedir. Daha önce Hakas nüfusu içinde sayıldığı halde 2002'de ayrı sayılmış olan Çulım Türkleri, Hakaslara ve Şorlara yakın bir topluluktur. 2002'de sayıları 656, 2010'da 355 kişi olan Çulım Türkleri, Çulım ırmağının Yayla ve

Kiya kolları boylarında, Tom oblastının Teguldet rayonu (485) ile Krasnoyarks oblastının Tühtet rayonunda (160) yaşamaktadırlar. Bunlardan sadece 2002'de 110, 2010'da 44 kişi dillerini bilmektedir.

Tablo 12. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Hakasların bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 12. Khakass population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si
Toplam	**78.500**	**0,05**	**60.168**	**76,7**	**75.622**	**0,05**	**49.105**	**64,9**
Hakasya	62.859	11,1	52.302	83,2	65.421	12,0	46.502	71,1
Krasnoyarsk	6.566	1,9	3.618	55,1	4.489	0,2		
Tuva Cum.	2.258	0,7	1.320	58,5	1.219	0,4	488	40,0
Diğer	6.817		2.928	43,0	4.493		2.115	

5.5. Altay Türkleri (Altaians)

2010'da kendi ülke nüfusunun %34'ünü oluşturan ve toplam nüfusları 74.238 olan Altaylıların %93'ü kendi ülkelerinde yaşamaktadır. Altay cumhuriyeti dışında, iki bin kadarı Altay krayında olmak üzere, üç bin kadar Altay Türkü komşu ülkelerde bulunmaktadır. Eskiden Şamanist inanca sahip olan ve günümüzde bir kısmı Hıristiyanlaşmış olan Altaylılar da benliklerini korumakta zorlanmaktadırlar. Altay Türklerinden yaklaşık 56 bin kişi (nüfusun %71'i) anadilini bilmektedir. Altay Türklerinin anadili bilme oranı 1989'a göre artmış gibi görünmektedir. Ancak burada Altay Türklerinin sayısında 10 bin kadar bir azalma söz konusudur. Bu nüfusun azalması kimlik beyanındaki değişiklik ile ilgilidir. Şöyle ki; Altay Türkleri, Altay Kişi, Teleut, Telengit, Tubaları, Kumandı ve Çelkan (Lebed) boylarından oluşur ve bunların hepsi istatistiklere Altaylı olarak geçerdi. Son yıllarda nesli tükenen halklara yapılan yardımlardan faydalanmak için bu topluluklar kendilerini "Az Nüfuslu Halklar Listesi"ne kaydettirmek için ayrı kimlik beyanında bulunmuşlar ve 2002 istatistiklerine böyle geçmişlerdir (Somuncuoğlu, 2002). Kısacası Altay Türklerinin gerçek nüfusu 76.881 kişidir. Dolaysıyla anadilini bilme oranı da 71'dir. Yani bir ilerleme değil, bilakis gerileme söz konusudur. Nitekim 2010 sayımı sonuçlarına göre, bu boylardan Kumandıların %12'si, Teleutların %37'si, Tubaların %12'si ve Çelkanların %12'si anadillerini bilmektedir. Telengitlerin anadili Altaycadır ve dolaysıya %71'i anadilini bilmektedir.

Tablo 13. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Altay Türklerinin bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 13. Altaians population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si
Toplam	**69.409**	**0,05**	**59.084**	**85,1**	**67.239**	**0,05**	**59.045**	**87,8**
Altay Cum.	59.130	31,0	52.970	89,6	62.192	30,6	55.473	89,2
Altay Krayı	4.834	2,3	2.812	58,2	1.880	0,1		
Diğer	5.445		3.302	60,6	3.167		3.572	

5.6. Saha Türkleri (Sakha-Yakuts)

2010 yılında toplam sayıları 478.085 kişi olan Saha Türkleri kendi ülkelerinde nüfusun ancak yarısını oluşturmaktadırlar. 1926'da ülke nüfusunun %83'ünü oluşturan Sahalar ülkelerine sürekli nüfus yerleştirildiği için sayıları artsa da oranları düşmüş ve 1989'da %33'e gerilemişti. Ancak 1989–2002 sayımları arasında 230 bin nüfus ülkeden ayrılmış, Sahaların ve diğer bölge halklarının nüfusları

artmakla birlikte ülke nüfusu 145 bin azalmıştır. Sahalar 2002'de ülke nüfusunun ancak %46'sını, 2010 %50'sini oluşturmaktadırlar. Ülke dışındaki Saha nüfusun oranı hiçbir sayımda toplam nüfusun %5'ini bulmamıştır. 2010 sayımında da toplam nüfusun %98'i kendi ülkesinde diğerleri de komşu ülkelerde bulunmaktadır. Moskova ve St. Petersburg'daki Saha sayısı 2.500 kadardır. 2002'de Sahaca konuşanların toplam sayısı 456.300 kişidir. Sahaca bilenlerin yaklaşık 16 bini Evenki, 10 bini Even ve 12 bini de Ruslardan oluşmaktadır. Anadilini bilen Saha Türklerinin sayısı ise 414 bin kişidir. Yani toplam nüfusun %93'ü anadilini bilmektedir. 2010'da Sahaca bilenlerin sayısı 450 bine oranı da %94'e yükselmiştir. Bu oran Sibirya toplulukları içinde oldukça yüksek bir değerdir. Saha Türklerinin 2/3'sinin kırsal kesimde yaşıyor olması benliklerini korumalarında avantaj sağlamaktadır. Şehirlerde yaşayan Slav yerleşimcilerle zaman zaman ciddi problemler yaşanmakta ve bu nedenle büyük miktarlarda Slav nüfus bölgeden göç etmektedir. Slav ve diğer nüfusun ülkeden ayrılması, ülke nüfusunun azalmasına neden olsa da, Saha nüfusun kendi ülkesindeki konumunu güçlendirmektedir.

Tablo 14. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Saha Türklerinin bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 14. Sakha population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	**1989**	**Bölge**	**Anadilini Bilen**		**2002**	**Bölge**	**Anadilini Bilen**	
Birim	**Nüfusu**	n.%si	**Sayısı**	%si	**Nüfusu**	n.%si	**Sayısı**	%si
Toplam	**380.242**	**0,26**	**357.522**	**94,0**	**443.852**	**0,31**	**413.602**	**93,2**
Saha Cum.	365.236	33,4	347.286	95,1	432.290	45,5	407.496	94,3
Habarov Krayı	1.578	0,1	931	59,0	1.454	0,1		
Evenki Ö.B.	937	3,8	830	88,6	991	5,6	851	85,9
Diğer	12.491		9.406	75,3	9.117		6.106	67,0

5.7. Dolgan Türkleri (Dolgans)

Sibirya'nın kuzey kesimlerinde Taymır yarımadasında Putorana ve Anabar platosunda Hatonga nehri boylarında göçebe olarak yaşayan bir Türk boyu olan Dolganlar, 2007'ye kadar özerk olan Taymır (Dolgan-Nenets) bölgesinin iki kurucu halkından büyük olanı idi. Dolganların bu bölgedeki nüfusu 2002 sayımına göre 5.517'dir. Ayrıca Yakutistan'ın Anabar rayonunda ve Krasnoyarsk'da da bulunmaktadırlar. Dolganca bilenlerin toplam sayıları 4.865'dir. Dolganların 2/3'si anadilini bilmektedir. Ancak kendi ülkeleri dışında bu oran hızla düşmektedir. Mesela Yakutistan'da yaşayan 1272 Dolgan'dan sadece 41'i Dolganca bilmekte, bunların 1.217'si Saha Türkçesi konuşmaktadır. Ancak 2010'da toplam sayıları 7.885 kişi olan Dolganların bölgelerindeki nüfusları ayrıca verilmemiştir. Dolganca bilenlerin sayısı ise 1.054'e oranı da %13'e düşmüştür. Aslında Dolganca, Saha Türkçesinin bir şivesidir. Bu nedenle Dolganca bilenlerde aşırı düşüşe karşılık Sahaca bilenlerde kısmi yükseliş burada kimlik beyanındaki değişiklikle alakalı olmalıdır.

Tablo 15. 1989 ve 2002 nüfus sayımlarında Dolgan Türklerinin bazı idari birimlerdeki miktarı ve anadillerini bilme oranları.
(Table 15. Dolgans population at the various administrative units in the Russian Federation and the ratio of the native speakers according to 1989 and 2002 census)

İdari	1989	Bölge	Anadilini Bilen		2002	Bölge	Anadilini Bilen	
Birim	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si	Nüfusu	n.%si	Sayısı	%si
Toplam	**6.584**	**0**	**4.768**	**72,2**	**7.261**	**0,01**	**4.538**	**62,5**
Taymur (Dolgan-Nenets)	4.939	8,9	4.456	90,2	5.517	13,9	4.347	78,8
Krasnoyarsk Krayı	521	0,2	312	59,9	288	0,0	150	52,1
Saha Cum.(Yakutistan)	731	0,1			1.272	0,1	41	3,2
Diğer	393			0,0	184			0,0

6. SONUÇLAR (CONCLUSIONS)

Rusya Federasyonu içinde yaşayan ve toplam sayıları yaklaşık 12 milyon olan çeşitli Türk topluluklarından anavatanları Rusya içinde bir bölge olmayanlar hariç tutulduğunda 29 farklı topluluğa ait toplam 11,4 milyon Türk nüfusu bulunmaktadır. Bunların %75'i İdil-Ural Türkleri, yani Tatar, Başkurt ve Çuvaşlardır. %18'i Kafkasya Türkleri ve Kazaklardır. %7'si ise Sibirya Türkleridir. Bu bölgelere göre bir değerlendirme yaparsak;

Kafkasya'da yaşayan Türk topluluklarının nüfuslarının tamamına yakın bir kısmı kendi bölgesinde yaşamaktadırlar. Rus nüfus oranının düşük olduğu ve nüfusun yarıdan fazlasının kırsal kesimde yaşadığı bu bölgede, kendi dillerini bilme ve kullanma oranı yüksektir. Din ve geleneklere bağlılığın fazla ve nüfus artış hızının da yüksek olduğu bu bölgedeki Türk nüfusunun varlığını uzun süre koruyabileceği görülmektedir.

En kalabalık Türk topluluklarının yaşadığı İdil-Ural bölgesi, 500 yıla yaklaşan bir süredir Rus işgalinde yaşıyor olmalarından dolayı, Rusya içinde en fazla dağılmış ve Ruslarla en fazla kaynaşmış topluluklardır. Nitekim Tatarların %15'i, Çuvaşların %10'u ve Başkurtların %5'i bölge dışında yaşamaktadır. Bu nedenle bu büyük ve güçlü topluluklarda toplam nüfusun yaklaşık %30'u anadilini bilmemektedirler. Anadilini bilenlerin de günlük hayatta dillerini kullanma imkânları sınırlıdır. Tatarların 2/3'ü Çuvaşların yarıdan biraz fazlası ve Başkurtların yarıya yakını şehirlerde yaşamaktadır. Yani şehirleşme oranının yüksek olması diğer toplumlarla bir arada yaşamalarını gerektirmekte ve bu nedenle kalabalık oldukları bölgelerde bile anadillerini unutma hızı gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca bu toplulukların nüfus artış hızı da düşüktür. Bu bölgede dil ve kültürlerini koruma açısından en güçlü topluluk Başkurtlar en zayıf topluluk ise Çuvaşlardır. Ancak bu üç topluluktan bilhassa bölge dışında yaşayan yaklaşık bir milyon kişi yakın gelecekte anadillerini tamamen unutma tehlikesi ile karşı karşıyadırlar.

Sibirya bölgesindeki Türk toplulukları sayıca az ve birbirleriyle ilişkilerini sürdüremeyecek kadar dağınık bir halde yaşamaktadırlar. Ayrıca toplumsal ve kültürel açıdan zayıf olmaları nedeniyle güçlü Rus varlığı karşısında günden güne erimektedirler. Geleneksel dinlerini bırakarak Hıristiyanlaşmakta ve anadillerini unutmaktadırlar. Sibirya bölgesinde uzun süre varlıklarını koruyabilecek iradeye sahip en önemli topluluk Tuva Türkleridir. Din, dil ve geleneklerini koruma kararlılığı gösteren ve milliyetçilik hislerinin kuvvetli olduğu bilinen Tuva Türklerinin hemen tamamı kendi bölgesinde yaşamaktadırlar. Ayrıca Tuva cumhuriyeti Rus nüfus oranının en düşük olduğu bölgelerden biridir. Sibirya'nın kuzeyinde yaşanması en zor bölgelerde yaşayan Saha ve Dolgan boyları da varlıklarını bir müddet daha rahatlıkla koruyabilecek gibi görünmektedirler. Ancak zengin yer altı kaynakları nedeniyle çok sayıda Rus nüfusun yerleştiği sahalarda yaşayan Hakas ve Altay Türkleri ile sayıları sürekli azalan

Şor ve Tofalar dillerini büyük ölçüde unutmuş görünmektedir. Bilhassa Şor ve Tofaların 15–20 yıl içinde tamamen yeryüzünden silineceklerini söylemek artık kehanet olmaktan çıkmıştır. Sayıca az olsalar da çok çeşitli ve kökeni Türk tarihinin deriliklerine dayanan çok zengin bir kültürel mirasa sahip olan bu toplulukların varlığını koruması tüm Türk dünyası için önemli bir kültür meselesidir. Nitekim 2000 yılında Sibirya ve Kutup bölgesinde nüfusu azalan 40 etnik topluluğu Birleşmiş Milletler "Az Nüfuslu Halklar Listesi" kapsamına almış ve bunların kültürlerini koruyabilmelerine yardımcı olmaya karar vermiştir.

Bölgelere göre genel manzara bu şekilde olmakla beraber, bölge içinde; nüfus oranının düşmesine, kendi bölgesinden uzaklaşmaya bağlı olarak nüfusun anadilini unutma oranı da artmaktadır. Ayrıca şehirleşme oranı artan bilhassa küçük topluluklarda anadili unutma oranı çok hızlı bir şekilde artmaktadır. Yani gelecekte ayakta kalabilecek topluluklar, kendi bölgesinde, bir arada ve kırsal kesimde yaşayanlar olacaktır. Bunu sağlamak oldukça zor olduğuna göre bilhassa sayıca küçük toplulukların varlıklarını uzun süre sürdürmeleri imkânsız gibi görünmektedir.

Kısacası anadilini bilme bakımından Türk topluluklarını üç gruba ayırabiliriz. Birinci grubu, anadillerini bilme oranı %90'ın üzerinde olan Kafkasya Türkleri, yani Kumuklar, Karaçay-Balkarlar ve Nogaylar ile Sibirya Türklerinden Tuva ve Sahalar oluşturur. Bunlar nüfuslarının çoğu kırsal kesimde yaşayan ve Sahalar hariç diğerleri, bulundukları bölgede Rusların küçük bir azınlık, yerli nüfusun ise büyük bir çoğunluk oluşturduğu yerlerde yaşamaktadırlar. İkinci grubu, kalabalık nüfuslu, ancak geniş sahalara dağılmış topluluklar oluşturur. Bu gruba İdil-Ural toplulukları, yani Tatar, Çuvaş ve Başkurtlar ile Kazak ve Azeriler girer. Bunlarda anadili bilme oranı %80–70 arasındadır. Bunlardan Azeri ve Tatar nüfusun 2/3'sinden çoğu, Çuvaşlarda yarıdan biraz fazlası ve Başkurtlarda yarıdan biraz azı şehirlerde yaşar. Ancak Kazak nüfusun sadece 1/3'i şehirlidir. Üçüncü guruba giren toplulukların hepsi az nüfuslu Sibirya topluluklarıdır. Bunlarda nüfusun 2/3'si anadilini unutmuş, Rus nüfus oranının çok yüksek olduğu bölgelerde yaşayan ve eskiden Şamanist olan günümüzde eski inançları ile Hıristiyanlık arasında bocalayan topluluklardır.

NOT(NOTICE)

Bu makale 10-15 Eylül 2007 tarihinde Ankara'da düzenlenen ICANAS 38, (ULUSLARARASI ASYA VE KUZEY AFRİKA ÇALIŞMALARI KONGRESİ)'de bildiri olarak sunulmuş, ancak yayınlanmamıştır. Üzerinden zaman geçtiği için yeni istatistik bilgilerle yeniden düzenlenerek yayına hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Akiner, Shirin, (1986), Islamic Peoples of the Soviet Union: An Historical and Statistical Handbook. New York: Routledge.
2. Anderson, David G., (2002), "Hakaslar" H.C.Güzel-K.Çiçek-S.Koca (Ed.) Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara Cilt: 20, Bölüm: 102, sf. 200-204.
3. Bennigsen, Alexandre, and S. Enders Wimbush, (1986), Muslims of the Soviet Empire: A Guide, Bloomington: Indiana University Press.
4. Devlet, Nadir, (1993), Çağdaş Türkîler; Doğuşundan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Ek cilt, Çağ yayınları-İstanbul.
5. Eickelman, Dale F., ed. (1993), Russia's Muslim Frontiers: New Directions in Cross-Cultural Analysis. Bloomington: Indiana University Press,.

6. Fridman, Eva J. N., (2002), "Tuva Şamanizmi" H.C.Güzel-K.Çiçek-S.Koca (Ed.) Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara Cilt: 20, Bölüm: 102, sf. 180-188.
7. Heleniak, Timothy, (2004), "Geographical Dimensions of Russia's Demographic Crisis", Chatham House Royal Institute of International Affairs, London
8. Kozlov, Viktor, (1988), The Peoples of the Soviet Union. London, Melbourne, Sydney, Auckland, Johannesburg, Bloomington, and Indianapolis: Indiana University Press.
9. MacConnell, G. D. & V. Mikhalchenko, (2000), The Written Languages of the World: the Russian Federation. The sociolinguistic Encyclopedia. Laval University, Quebec.
10. Somuncuoğlu, Anar, (2002), "Altay Cumhuriyeti" H.C.Güzel-K.Çiçek-S.Koca (Ed.) Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara Cilt: 20, Bölüm: 102, sf. 141-148.
11. Tishkov, Valery, (2002), "Population Census and Changing Identities in Russia" Russian Census Workshop, Brown University, Watson Institute, USA, March.
12. Yiğit, Ali, (2000), Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadıkları Bölgelerin Coğrafyası, TİSAV Elazığ Şubesi Yayınları No:2, ELAZIĞ, Geliştirilmiş 2. Baskı.
13. Yiğit, Ali, (2002), "Başkurdistan" H.C.Güzel-K.Çiçek-S.Koca (Ed.) Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara Cilt: 20, Bölüm: 102, sf. 88-93.
14. Yiğit, Ali, (2006), "Rusya Federasyonu'nda Türk Topluluklarının Yaşadığı Bölgelerdeki Nüfus Hareketleri ve Değişen Etnik Yapı", ÜLKÜMÜZ, 3/ 6; 69-88, Celalabad-Kırgızistan.
15. Goskomstat of Russia: http://www.gks.ru/default.asp
16. NUPI: Norsk Utenriikspolitisk Institutt-Centre for Russian Studies Norveç: http://www.nupi.no/russland/datebase/start.htm